

СЕКЦІЯ 15.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ТА СІМЕЙНОГО ПРАВА

Бабич Ірина Григорівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права

ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОСТІ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВА НА ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ

Українське законодавство містить правила о межах реалізації та захисту цивільних прав. Ця конструкція базується на декількох принципах, основне місце серед яких займає вимога того, що суб'єктивні цивільні права, відповідно ст. 509 п.3 Цивільного кодексу України мають набуватись, здійснюватись, захищатись та припиняються із додержанням принципів добросовісності, розумності і справедливості.

Цивільний кодекс України відрізняється від цивільного законодавства УРСР та СРСР широким застосуванням понять «добросовісність» та «розумність», на відміну від поняття «справедливість». У Цивільному кодексі УРСР 1963 р. йшла мова тільки про добросовісного набувача та власника.

Незважаючи на часте вживання цих понять в цивільному законодавстві, визначення цих понять у законі немає.

Принцип добросовісності є загальнотеоретичним, але посідає особливе місце в системі регулюючої зобов'язальні відносини.

Добросовісність можна визначити як прагнення сумлінно захистити цивільні права та забезпечити виконання цивільних обов'язків.

Г.А. Гаджалієв визначає принцип добросовісності — як метод, який дозволяє забезпечити гармонію, баланс приватних та суспільних інтересів [1, с. 58].

З цієї позиції добросовісність є відбитком потреби суспільних інтересів в гармонізації господарських правовідносин. Основним методом галузі цивільного права є метод диспозитивності, що гарантує учасникам господарських відносин вільне і рівне волевиявлення їх намірів при укладанні і створенні правил

поведінки. А отже добросовісність можна розуміти як метод, за яким потім розвиваються встановлені учасниками відносини.

Принцип добросовісності застосовується не тільки як регулятор відносин, він також є критерієм оцінки відповідності позитивному праву встановлених учасниками правових норм.

Принцип добросовісності — це не тільки метод забезпечення гармонії приватних та публічних інтересів, але й об'єктивне мірило, яке має виконуватись як критерій для прийняття рішень суддями. Добросовісність як об'єктивне мірило — це ідеальні бажані правовідносини, в рамках яких їх учасники, як „добрі господарі”, відомі ще римському праву, додержуються такої поведінки, яка розходиться із соціальним ідеалом [2, с. 187].

На думку більшості авторів, сутність права на честь і гідність полягає в праві кожного громадянина на недоторканість його честі і гідності та в можливості вимагати від усіх інших фізичних та юридичних осіб утримання від порушення цього права [3, с. 63]. Це можна пояснити тим, що сутність суб'єктивного права розуміється через володіння цими цінностями, а не на їх повагу, що регулюється іншим чином і має інше значення. Право на повагу честі і гідності представляє собою не просто наявність у суб'єкта певних цінностей, які притаманні людині із народження, а йдеться про можливе визнання цих якостей з боку суспільства, а також держави. На це вказує характер цінностей. М.Н. Марченко вказує «... надто одностороннім судженням, котре ще побутує серед філософів і юристів, про зміст і обсяг категорії гідності, сутність якої ... зводиться до характеристики суб'єктивної її сторони, що лежать поза сферою правової регламентації [4, с. 336]. Що ж до її об'єктивної сторони, яка проявляється в соціальній діяльності, поведінці суб'єкта права, то вона, на думку цього автора, «залишається в тіні й не ураховувалася в психологічному механізмі правоохоронного, правотворчого процесів» [4, с. 336].

Право на повагу чесності та честі можна визначити як забезпечена законом можливість фізичної особи користуватися своєю гідністю та честю з власної волі незалежно від інших осіб, узгоджуючи свою поведінку з уявленням, що існують у суспільстві щодо цих цінностей, отримувати оцінку своїх якостей як особистості, та вимагати від будь-кого визнання цих цінностей.

Реалізація, здійснення прав людини можна визначити — як практичне використання нею можливостей, відображених її відповідними правами [5, с. 18].

Здійснення суб'єктивного права у цивілістиці визначається як реалізація його змісту для задоволення інтересу правоможної особи [6, с. 18]. Реалізація честі і гідності здійснюється шляхом пред'явлення особою певних претензій, та визнання їх суспільством.

Зміст будь-якого суб'єктивного права складається із: 1) правоможності на власні дії (правовиконання); 2) правоможність на

чужі дії, тобто можливість вимагати від інших осіб виконання покладених на них обов'язків; 3) правоможність захистити своє право, звернутися за захистом до держави у разі порушення суб'єктивного права з боку правозобов'язаної особи.

Правоможності на власні дії, коли мова йде про гідність та ділову репутацію слід розуміти як повноваження щодо володіння, користування та зміни честі, гідності та ділової репутації. Володіння означає можливість фактичного володіння честю, гідністю та діловою репутацією самостійно, без звернення до інших осіб. Користування означає можливість використовувати уявлення про себе, які склалися у думці суспільства. Зміна змісту реалізується шляхом укладення різноманітних угод щодо формування іміджу.

Володіння цінностями, що впливають із права на гідність та ділову репутацію виникає з моменту народження, та потребує юридичного закріплення з конкретним визначеним носієм. В іншому випадку неможна використовувати інформацію, що порочить цю особу.

Право використання — це право на власні дії, право користуватися соціальними благами для оцінки якостей як особистості з боку оточуючих. Зміст цих дій може змінюватись залежно від поведінки самого суб'єкта.

У цивільно-правовій науці зазначається, що існують окремі загальні межі здійснення цивільних прав. Окремі межі характеризуються тим, що вони адресовані конкретним цивільним правам і передбачені в спеціальних статтях законодавства або в угодах. Загальні межі здійснення суб'єктивних цивільних прав характеризується тим, що відноситься до всіх суб'єктивних прав і передбачається в нормах-принципах [6, с. 18].

Відповідно до ч. 1 ст. 12 ЦК України особа здійснює своє цивільне право вільно, на власний розсуд. Що відповідає ст. ч. 1 ст. 64 Конституції України, в якій вказано, що конституційні права й свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. У ч. 2 цієї ж статті вказується на можливість окремих обмежень прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану з зазначення строку дії цих обмежень. І тут, при переліку низки прав і свобод, які не можуть бути обмежені, особливо підкреслено право на повагу гідності людини, закріплене ст. 28 Конституцією України.

Відповідно до ч. 4 ст. 13 ЦК України: «при здійсненні цивільних прав особа має додержуватися моральних засад суспільства». Це вказує на велике значення моралі в ході здійснення цивільних прав і водночас ставить на порядок денний питання про її співвідношення з правом. Всі правові норми підлягають моральній оцінці, але не всі відносини, які врегульовані нормами моралі регулюються правом. Особливо це актуально для цивільно-

правового регулювання суб'єктивного права на повагу гідності й честі особи. Крім того, слід зазначити, що поняття «гідність» та «честь» не визначені в нормах законодавства, а розроблені у науковій літературі на основі етичних категорій.

Таким чином, здійснення права на честь і гідність можна охарактеризувати наступним чином:

1) зміст суб'єктивного права на гідність і ділову репутацію складається із кількох правоможностей (володіння, користування, розпорядження);

2) здійснюється особою самостійно, незалежно від волі інших осіб;

3) право на честь і гідність охороняється Конституцією України, як найвища соціальна цінність і не може бути обмежена

4) має відбуватися у межах визначених у нормах-принципах – добросовісності, розумності, справедливості.

Список використаної літератури:

1. Гаджиев Г.А. «Конституционные принципы добросовестности» // государство и право 2002 — № 7. — С. 58.
2. Мережко А.Л. *lex mercatoria*. Теория и принципы транснационального торгового права. — К.: Таксон. 1999. — С. 187.
3. Лесняк В.В. Защита чести, достоинства и деловой репутации в гражданском законодательстве России // Юрист. — 1999. — № 1. — С. 63.
4. Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах / Отв. ред. проф. М.Н. Марченко. — Т. 1. Теория государства. — М.: Зерцало, 1998. — С. 336.
5. Панкевич І.М. Здійснення прав людини: проблеми обмежування (загальнотеоретичні аспекти): Автореф. дис... канд. юрид. наук. — Львів, 2000. — С. 18.
6. Малеина М.Н. Содержание и осуществление личных неимущественных прав граждан: проблемы теории и законодательства // Государственно и право. — 2000. — № 2. — С. 18.

Давидова Ірина Віталіївна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДСТАВИ ВИЗНАННЯ ПРАВочИНУ НЕДІЙСНИМ

Відповідно до ст. 215 ЦК України підставою недійсності правочину є недотримання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, зазначених вище. Тобто порушення хоча б